

Vladimir Mihić**

Odsek za psihologiju,
Filozofski fakultet,
Novi Sad

Izraženost i korelati rodnih predrasuda kod stanovnika Vojvodine*

Ovaj rad bavio se utvrđivanjem faktora koji doprinose nastanku i snazi negativnih stavova prema pripadnicima tuđih grupa, odnosno, konkretno, rodnih predrasuda. S obzirom na specifičnosti većeg istraživanja iz kojeg je ovaj rad i nastao, uzorak je bio donekle selekcionisan (u uzorak nisu ušli pripadnici romske nacionalne zajednice, kao ni ispitanici stariji od 51 godine). Ukupan uzorak činilo je 614 ispitanika sa teritorije Vojvodine, podeljenih po nekoliko bitnih varijabli, a na osnovu kvota iz popisa stanovništva 2002. godine.

U istraživanju je korišćena baterija testova za ispitivanje različitih relevantnih varijabli i to: Rozenbergova skala samopoštovanja, Skala orijentacije ka društvenoj (socijalnoj) dominaciji, AutoritarNoSt, Skala predrasuda prema ženama i Skala predrasuda prema muškarcima.

Istraživanje je sprovedeno u toku 2009. godine na teritoriji većih gradova Vojvodine (Novi Sad, Senta, Sombor, Subotica, Kikinda itd), kao i manjih gradova i sela (Bačka Palanka, Odžaci, Kljajićevo i sl).

Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika u izraženosti rodni predrasuda u odnosu na pol ispitanika, materijalno stanje, mesto odra- stanja i obrazovanje, a takođe su utvrđene značajne povezanosti rodni predrasuda i autoritarnosti, orijentacije ka socijalnoj dominaciji, samopo- štovanja i snage socijalnog identiteta.

Cljučne reči: rodne predrasude, diskriminacija, autoritarnost, rodne razli- ke.

* R Istraživanje prezentovano u ovom radu je deo doktorske disertacije nastale u okviru projekta 149008 „Psihološki aspekti društve- ne tranzicije u Srbiji“ koji finansira Ministar- stvo za nauku i tehnološki razvoj

**E-mail autora: mihic@ff.uns.ac.rs

Uvod

Jedan od osnovnih problema socijalne psihologije oduvek je bio ispitivanje stavova prema tuđim grupama. Najčešće se ovaj pojam povezivao s predrasudama kao ekstremno negativnim stavovima prema pripadnicima tuđih grupa koji nisu bazirani na znanju već prvenstveno na uverenjima i emocijama koje gajimo prema tuđoj grupi, dok drugi značajan pojam u vezi za socijalnom percepcijom grupa predstavljaju *stereotipi*, koji se najčešće vide kao kognitivna komponenta predrasuda.

Predrasude se uglavnom određuju kao stavovi i to se dokazuje dvema fundamentalnim činjenicama u osnovi njihovog određenja - prvo, predrasude se baziraju na *socijalnim kategorizacijama* (podeli u grupe i socijalnoj percepciji), odnosno predrasude sadrže, iako ne u jednakoj meri razvijene, sve tri komponente stava - **kognitivnu** (koju čine najčešće pogrešna ili uprošćena uverenja o nekim grupama; većina autora stereotipe vidi kao deo ove komponente predrasuda), **konativnu** (koja se najčešće ogleda u diskriminaciji ka pripadnicima tuđih grupa i/ili distanciranju od njih (ova mera se najčešće vezuje za pojam socijalne distance; Wark & Galliher, 2007) i **emocionalnu** komponentu koja je onaj odlučujući faktor koji negativan (ili pozitivan, mada se o pozitivnim predrasudama ređe govori) stav određuje kao predrasudu. Naime, ono što je najkarakterističnije za predrasude jeste upravo snažan emocionalan odnos prema pripadnicima tuđih grupa i baš zato su one teško promenljive i na njih je teško uticati strategijama koje se zasnivaju na kognitivnim elementima i informisanju (Rot, 2006).

Bitan aspekt novijih izučavanja predrasuda predstavlja i izučavanje novih formi i oblika predrasuda pored ranije izučavanih klasičnih, otvorenih, hostilnih ili tradicionalno shvaćenih predrasuda.

Ako se udaljimo od najčešće istraživanih vrsta predrasuda, predrasuda prema etničkim ili rasnim grupama, vidimo da, i kada su u pitanju rodne predrasude, možemo razlikovati dve vrste seksizama - **hostilni** ili otvoreni seksizam, koji podrazumeva uverenje da su žene manje sposobne, da svojim zahtevima za jednakošću, u stvari, zahtevaju nadmoć nad muškarcima i slično, i, sa druge strane, isto tako problematičan, prikriveni ili **benigni** seksizam koji više govori o onome što se nekada smatralo „viteškim“, džentlmenskim ponašanjem (uverenje da se ženama mora pomagati pošto su one slabiji pol, da bi pravi muškarac trebalo da žrtvuje i svoje zdravlje da bi obezbedio ženi finansijsku sigurnost i sl). Sve ove novije teorije ponovo stavljaju ispitivanje stereotipa i predrasuda u fokus socijalnih psihologa, na novi i moderniji način, ali i sve imaju jednaku manu nedovoljne ispitivanosti i često nejasnih i kontradiktornih rezultata. No,

one nam pokazuju put kojim će socijalna psihologija predrasuda ići u budućnosti i stoga su veoma važne i za ovaj rad.

Kada se govori o rodnim predrasudama, gotovo isključivo se u literaturi spominju predrasude prema ženama. Odmah na početku ovog dela rada treba skrenuti pažnju da se o ovoj vrsti predrasuda (seksizam) veoma retko i govori kao o predrasudama prema suprotnom polu, već jednostavno kao o predrasudama prema ženama koje mogu deliti i žene. Iako ima izuzetaka, seksizam se gotovo isključivo povezuje sa predrasudama prema ženama.

Rodni stereotipi kao osnova (ali ne uvek i direktan prediktor!) predrasuda uglavnom se određuju (slično kao i druge vrste stereotipa i predrasuda) kao očekivanja o određenim kvalitetima i tipičnom ponašanju muškarca i žene, gde su ova očekivanja određena i psihološkim i biološkim razlikama među njima (Rinc-Urošević, 2006). No, kada se govori o rodnim predrasudama, onda se u fokus naše pažnje najčešće stavlja pitanje zašto one postoje, odnosno, na kojim osnovama se razvija ova vrsta predrasuda i da li razvoj rodnih predrasuda ima nekih specifičnosti u odnosu na razvoj drugih vrsta predrasuda? Ako krenemo od tumačenja evolucionističkih psihologa koji su prihvatili Darvinovu ideju o preživljavanju najadaptivnijih, onda je uzrok stereotipa, u stvari, u tome - što su oni tačni. Naime, najčešći stereotip da su žene brižnije (Deaux & Lewis, 1984) je nastao kao posledica toga da su žene zaista i brižnije, odnosno da se ova osobina morala očuvati pošto su deca majki koje nisu bile brižne jednostavno mnogo ređe preživljavala. Tako se ova osobina brižnosti majke prenosila mnogo češće nego njena suprotnost. Naravno, odmah nam na pamet pada pitanje zašto se ta brižnost nije prenela i na mušku decu, ali, s obzirom da se nećemo baviti ovim pitanjem dublje, ostavićemo ovo tumačenje po strani.

Ono što jeste specifično kod rodnih predrasuda, jeste moderno viđenje predrasuda (naročito prema ženama) kao mehanizma koji ne samo podstiče hostilnost prema ženama i njihovu diskriminaciju, već i koji služi da se opravda inferiorni položaj žene kroz kvazizaštitničke postupke (idealizacija žena, pozitivne emocije, fizička i psihička zaštita „slabijeg pola“ itd). Tako se danas sve češće govori o seksizmu kao o vrsti ambivalentnih predrasuda, gde se ta ambivalentnost oslanja na međuzavisnost između muškaraca i žena koja onemogućava, ili otežava, mnoge manifestacije predrasuda koje postoje kod drugih vrsta predrasuda, naročito izbegavanje i izolaciju jedne od grupa (Swim & Campbell, 2003; Glick & Fiske, 1996). U ovom smislu mogu se razlikovati već spomenute *hostilne* od *benignih* predrasuda (Glick i sar, 2000), mada bi se ove druge pre mogle nazvati benevolentne ili dobroćudne (u ovom radu ćemo zadržati nešto jasniji termin, mada ni on nije u potpunosti u skladu sa originalnim nazivom ove vrste predrasuda). Dakle, verovatno dva najznačajnija autora koja se bave

istraživanjem polnih predrasuda danas (Peter Glick i Susan Fiske) uvode u socijalnu psihologiju jednu novu, do tada nekorišćenu (mada teorijski poznatu) vrstu predrasuda koje imaju za cilj opravdavanje predrasuda prema nekoj grupi preko „brige“ za tu grupu, odnosno uverenja da grupa ne može sama da se brine o sebi (slične ideje bile su i u osnovi rasizma na jugu SAD, kao i predrasuda prema narodima koji su bili podanici kolonijalnih sila do XX veka).

Hostilni seksizam je mnogo otvoreniji, nastaje iz potrebe muškaraca da odbrane svoj dominantni položaj u društvu i najčešće je i usmeren prvenstveno na žene koje se suprotstavljaju dominaciji muškaraca (žene sa karijerom, feministkinje i sl.). Benigni seksizam baziran je na paternalističkoj brizi za žene koje se upravo zbog svog inferiornog položaja u društvu vide kao slabije i zbog toga zavisnije od pažnje „jakih i snažnih“ muškaraca. Glick i saradnici tvrde da je i ovaj vid prividne brige za žene, isto kao i hostilni seksizam, usmeren samo na očuvanje postojeće hijerarhije u društvu prema kojoj muškarci dominiraju a žene su njima pokorne. No, veoma važno je napomenuti da autori ovih studija insistiraju (a istraživanja i pokazuju) da i žene mogu prihvatiti takvu kulturom prenošenu hijerarhiju i same razviti predrasude prema svom polu. Te predrasude su, naravno, mnogo slabije nego što su, u proseku, predrasude muškaraca prema ženama, mada su sličnosti rodnih stereotipa mnogo veće nego što je to slučaj sa etničkim (npr. auto- i heterostereotip žena je mnogo sličniji nego što je auto- i heterostereotip neke etničke grupe; Swim & Campbell, 2003). Razlika između ove vrste seksizma i modernih vrsta predrasuda jeste u tome da one ne podrazumevaju antipatiju prema ženama koja je zamaskirana na „politički korektan“ način, već je pre u vezi sa simpatijama prema ženama, ali simpatijama prema slabijem, više kao neka vrsta sažaljenja.

Korelacije ove dve vrste rodnih predrasuda nisu jednoznačne. U nestudentским uzorcima ove dve mere koreliraju negativno i statistički neznačajno (kod muškaraca), dok kod žena manje, a kod studentske populacije nešto više, koreliraju pozitivno i statistički značajno. Ove nedoslednosti autori objašnjavaju time da su kod muškaraca često benigne predrasude rezultat želje za intimnim kontaktom sa ženama, koju, naravno, ne prati i hostilni seksizam; s druge strane, žene imaju tendenciju da ili prihvate kulturno nametnuti seksizam, a time oba njegova vida, ili da potpuno odbace, kako ideju da su žene inferiorne u odnosu na muškarce, tako i ideju da su žene slabiji pol koji traži zaštitu od strane muškaraca (Glick & Fiske, 1996).

Naravno, ono što je teorijski odmah uočljivo, a o čemu je već bilo reči, jeste pitanje da li iz dominantne uloge muškaraca u društvu i nametnute inferiornosti žena proističe i obrnuta vrsta predrasuda - predrasude prema muškarcima. Upravo sledeći korak u istraživanju hostilnih i benignih predrasuda išao je u

tom pravcu – istraživanje predrasuda koje žene (ali i muškarci) imaju prema muškarcima, pri čemu su hostile predrasude vid borbe za uspostavljanje ravnopravnosti u odnosima unutar društvene strukture, odnosno isti mehanizmi hijerarhijskog uređenja društva koji određuju predrasude prema ženama, uslov su formiranja i predrasuda prema muškarcima, ali ovaj put kao predrasuda (društveno) slabije grupe koja želi da uspostavi pozitivan socijalni identitet kroz kompeticiju sa dominantnom grupom (Glick & Fiske, 1999). Benigne predrasude su, opet, vid predrasuda prema slabijoj grupi, u ovom slučaju muškarcima, koji su, iako dominiraju u društvu, „izgubljeni“ bez žena koje moraju o njima da vode računa i da budu brižne majke, supruge i ćerke. Ove dve vrste predrasuda prema muškarcima mnogo jasnije i mnogo jače koreliraju nego što je to slučaj sa predrasadama prema ženama, što sugerise da je, za razliku od benignog seksizma prema ženama, benigni seksizam prema muškarcima mnogo utemeljeniji pojam, a ideja da je on vid predrasuda prema muškarcima stoji na čvršćim nogama nego što je to slučaj sa viđenjem benignog seksizma prema ženama kao forme predrasuda.

Na kraju, možemo izvući nekoliko zaključaka. Prvo, istraživanja potvrđuju teorijske pretpostavke da je specifičnost rodnih predrasuda više u samoj grupi prema kojoj se gaje predrasude nego što je u samim karakteristikama; rodne predrasude samo su jedan vid predrasuda koje mogu, ali i ne moraju, da koreliraju sa drugim vrstama predrasuda. Drugo, rodne predrasude su najdublje utkane u društvenu hijerarhiju i najlakše se prenose socijalizacijom. Treće, socijalizacijom rodnih uloga veoma često se formiraju stereotipi koji se ni ne smatraju pogrešnim, već se prihvataju kao manifestacija „normalnih“ razlika između muškaraca i žena. I, na kraju, i muškarci i žene, pored otvoreno negativnih predrasuda, gaje i neki vid „zaštitničkih“, benignih predrasuda koje opravdavaju brigu prema suprotnom, slabijem polu.

Osnovni problem istraživanja koje će biti prezentovano u ovom radu predstavlja utvrđivanje da li kod stanovnika Vojvodine postoje i koliko su izražene negativne predrasude prema suprotnom polu. Takođe, interesuje nas i da li možemo pronaći neke varijable koje predstavljaju korelate i prediktore rodnih predrasuda, i to kako onih koje se određuju kao seksizam (predrasude muškaraca prema ženama), tako i predrasuda žena prema muškarcima.

Metod

Uzorak ispitanika

Uzorak koji je korišćen u ovom istraživanju čine stanovnici Vojvodine, podeljeni prema nekoliko bitnih varijabli, uzrasta od 18 do 50 godina (prosečna starost bila je 32.95, Md=30 godina). Ukupan uzorak činilo je 614 ispitanika sa teritorije cele Vojvodine (309 ispitanika muškog pola, što predstavlja 50.3% ukupnog uzorka, i 305 ispitanika ženskog pola, što predstavlja 49.7% uzorka). Pri formiranju uzorka vodilo se računa o tri bitne varijable (nacionalnost, obrazovanje, mesto stanovanja) kako bi one što je moguće bolje reprezentovale populaciju stanovnika Vojvodine, a na osnovu popisa stanovništva iz 2002. godine. Detaljnije karakteristike uzorka date su u Tabeli 1.

Tabela 1: Karakteristike uzorka

		frekv.	%
Nacionalnost	Srbi	449	73.6
	nacionalne manjine	161	26.3
Obrazovanje	osnovna škola	107	18.3
	srednja škola	336	57.2
	viša ili visoka škola	144	24.5
Mesto odrastanja	grad	277	45.1
	selo	332	54.1
Materijalno stanje¹	nisko ili relativno nisko	349	57.3
	dobro ili veoma dobro	259	42.5

Instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja korišćeni su sledeći instrumenti:

Rozenbergova skala samopoštovanja (Bezinovićev prevod, 1986). Skala meri globalno samopoštovanje i sastoji se iz deset tvrdnji. Veći skor znači i veće samopoštovanje. Pouzdanost skale na našem uzorku iznosila je 0.77.

Skala orijentacije ka društvenoj (socijalnoj) dominaciji (modifikovana skala Pratto, Sidanius, Stallworth, & Malle, 1994). Verzija SDO skale koja je korišćena u ovom radu sastoji se iz 12 ajtema, a ukupan skor dobijen je zbrajanjem odgovora na ajtemima. Pouzdanost ove skale merena preko Kronbah α iznosila je 0.70, što je u skladu sa ranijim istraživanjima s obzirom da je ovo jedna od kraćih verzija.

AutoritarNoSt, odnosno, skraćena verzija ove skale autoritarnosti autora Čolović, Mihić, Biro i Smederevac. Originalna verzija skale AutoritarNoSt sadrži

47 ajtema koji su podjeljeni u tri subskele- autoritarna submisivnost, autoritarna agresivnost i rigidnost-stoicizam (Mihić, Bodroža i Čolović, 2009). Verzija skale u ovom radu ima 15 ajtema. Pouzdanost iznosi 0.79, što je opet zadovoljavajuće s obzirom na broj ajtema, ali i trodimenzionalnost korišćene skale.

Skala predrasuda prema ženama (Ambivalent Sexism Inventory – ASI) je takođe skala koja je kod nas prvi put korišćena. Autori skale (Glick & Fiske, 1996) su je zamislili kao skalu koja bi trebalo da meri hostile i benigne predrasude prema ženama. Originalna faktorska analiza pokazuje da su hostile predrasude jednodimenzionalan konstrukt, dok su benigne trodimenzionalne i sastoje se iz **protektivnog paternalizma** („U nesrećama, žene moraju uvek da budu spašavane pre muškaraca“), **laskajuće razlike između polova** („Žene su čistije od muškaraca“) i **heteroseksualne intimnosti** („Svaki čovek bi trebao da pored sebe ima ženu koju obožava“). Treba istaći da su ove dve vrste predrasuda u niskoj, ali značajnoj korelaciji ($r=0.17$; $p<.01$), što je u skladu sa teorijskim pretpostavkama, ali i ranijim istraživanjima. Pouzdanost ove dve skale na našem uzorku iznosi 0.81 za hostile predrasude i samo 0.48 za benigne, što dokazuje da je ovaj drugi termin još uvek nedovoljno istražen i teorijski zasnovan. Pouzdanost cele skale iznosi 0.73.

Skala predrasuda prema muškarcima (The Ambivalence Toward Men Inventory – AMI) je skala teorijski veoma slična prethodnoj. Autori su isti (Glick & Fiske, 1999), a skala meri ambivalentan odnos prema muškarcima, odnosno dve vrste predrasuda-hostilne, otvorene i benigne, skrivene. Ona sadrži 20 ajtema od početnog seta od 133 tvrdnje žena o muškarcima. Hostilne predrasude naslanjale su se na **borbu protiv paternalizma** („Muškarci su se uvek borili za veću kontrolu u društvu“), **negativne polne razlike** („Muškarci se ponašaju kao bebe kada su bolesni“) i **heteroseksualna hostilnost** („Većina muškaraca, kada su u poziciji moći, seksualno uznemirava žene, makar i skriveno i u šali“). Benigne, ili skrivene predrasude takođe se sastoje iz tri faktora – **maternalizam** („Čak i kada oba partnera rade, žena je ta koja mora posvetiti više pažnje svom mužu u kući“), **pohvalne polne razlike** („Muškarci su spremniji da rizikuju svoj život kako bi zaštitili druge“) i **heteroseksualna intimnost** („Svakoj ženi je potreban muškarac koji će je negovati i maziti“). Treba istaći da su ovih šest faktora zamišljeni teorijski i da se ovakva struktura potvrdila na originalna 133 ajtema. Pouzdanost ove skale je 0.81 za hostile, odnosno 0.72 za benigni seksizam. Pouzdanost cele skale je 0.83.

Obe ove skale su, po zamisli autora, šestostepene, pa je takav način odgovaranja i ovde zadržan, a korišćeni su ukupni skorovi na skalama, a ne na pojedinačnim faktorima. Sve ostale skale su klasične Likertove petostepene skale.

Rezultati

Osnovna deskriptivna statistika za rezultate na svim instrumentima data je u Tabeli 2.

Tabela 2: *Deskriptivna statistika rezultata*

Instrument	M	Sd	min	max
samopoštovanje	41.12	5.83	18	50
autoritarnost	44.39	9.05	22	75
SDO	33.44	6.52	15	52
rodne predrasude	3.86	0.64	1.45	5.32
hostilne predrasude	4.01	0.84	1	6
benigne predrasude	3.71	0.77	1.40	6
rodne predrasude prema muškarcima	3.74	0.72	1.45	5.20
hostilne predrasude prema muškarcima	4.05	0.85	1.40	5.80
benigne predrasude prema muškarcima	3.42	0.85	1.40	5.40
rodne predrasude prema ženama	3.97	0.51	2.77	5.32
hostilne predrasude prema ženama	3.96	0.83	1	6
benigne predrasude prema ženama	3.98	0.56	2.64	6

Prvi rezultat koji nas je interesovao ticao se razlika između rodni predrasuda s obzirom na pol, odnosno da utvrdimo koja od rodni grupa ima snažnije izražene predrasude prema drugoj grupi.

Kako tabela 2 pokazuje, a rezultati u narednoj tabeli i potvrđuju, jedino na stepenu izraženosti hostilni predrasuda nije uočena statistički značajna razlika između muškaraca i žena, dok su i kod benigni a i kod ukupnog skora za rodne predrasude, predrasude muškaraca prema ženama statistički značajno veće. Međutim, detaljniji uvid u ove podatke pokazuje da bitnu razliku čine samo benigne predrasude na kojima muškarci postižu mnogo više rezultate od žena pokazujući da se ova vrsta predrasuda smatra uobičajenim, praktično poželjnim, oblikom ponašanja muškaraca.

Tabela 3: *Povezanost pola i rodni predrasuda*

vrsta predrasuda	Pol	AS	Sd	značajnost razlike
hostilne predrasude	M	3.96	.83	t=-1.50
	Ž	4.06	.85	p=0.13
benigne predrasude	M	3.98	.56	t=9.40
	Ž	3.42	.85	p< .001
ukupne rodne predrasude	M	3.98	.51	t=4.51
	Ž	3.74	.72	p< .001

Iako su rodne predrasude muškaraca i žena merene različitim instrumentima,

odlučili smo se da rodne predrasude tretiramo kao jedinstvenu varijablu s obzirom da nas u ovom istraživanju nisu interesovale detaljne razlike između muškaraca i žena, već samo korelati rodnih predrasuda, i to kako ukupnih tako i dve podvrste ovih predrasuda.

Prediktivnu moć korišćenih varijabli za snagu opštih rodnih predrasuda prvo smo utvrđivali linearnom regresijskom analizom sa ukupnim skorom na rod-nim predrasadama kao zavisnom varijablom.

Rezultati ove analize dati su u tabeli 4.

Tabela 4. *Univarijatni efekti prediktora za ukupan skaor na rod-nim predrasadama.*

R=0.523; R ² = 0.273		
F (7, 550)= 29.51 p< .01	b	p
obrazovanje	.021	.583
mesto odrastanja	.063	.086
materijalno stanje	-.061	.105
važnost rodne pripadnosti	.172	< .01
autoritarnost	.352	< .01
samopoštovanje	-.056	.144
orijentacija ka socijalnoj dominaciji	.175	<.01

Kao značajni prediktori rodnih predrasuda izdvajaju se samo psihološke varijable i to autoritarnost, orijentacija ka socijalnoj dominaciji i važnost rodne pripadnosti, i to sve tri varijable u očekivanom smeru – autoritarniji ispitanici, kao i oni koji imaju izraženiju orijentaciju ka socijalnoj dominaciji i koji svoju rodnu pripadnost pocenjuju kao važniju, imaju izraženi-je rodne predrasude.

Kao drugi korak želeli smo da utvrdimo da li su navedene varijable značajni korelati hostilnih i benignih predrasuda pa je u tu svrhu sprovedena multivari-jatna analiza kovarijanse čiji su rezultai predstavljeni u tabeli 5.

Tabela 5. *MANCOVA – značajnost modela*

	R	R²	SS	df	MS	F	p
benigne predrasude	0.43	0.19	65.18	15	4.34	8.47	< .01
hostilne predrasude	0.43	0.18	72.95	15	4.86	8.04	< .01

Kao što rezultati predstavljeni u tabeli 5 pokazuju, ispitivane varijable jesu značajni prediktori kako hostilnih tako i benignih rodnih predrasuda, a sam model objašnjava sličan procenat varijanse (nešto ispod 20%).

Od ispitivanih varijablu, najveću snagu opet imaju psihološke varijable (važnost rodne pripadnosti, autoritarnost i orijentacija ka socijalnoj dominaciji),

dok ostale varijable nisu bile statistički značajni prediktori (tabela 6).

Tabela 6: *Multivarijantni efekti prediktora*

	Wilks' Lambda	F	p
obrazovanje	0.994	0.76	0.55
mesto odrastanja	0.995	1.43	0.24
materijalno stanje	0.995	1.26	0.28
važnost rodne pripadnosti	0.952	13.49	< .01
autoritarnost	0.857	45.15	< .01
samopoštovanje	0.996	1.01	0.36
orijentacija ka socijalnoj dominaciji	0.965	9.84	< .01

Na kraju, kada se pogledaju dve vrste rodni predrasuda posebno, uočljivo je da najbolju predikciju obe vrste predrasuda vrši autoritarnost, a da važnost rodne pripadnosti vrši dobru predikciju hostilnih predrasuda, ali ne i statistički značajnu predikciju benignih predrasuda. Orijentacija ka socijalnoj dominaciji jeste statistički značajni prediktor i hostilnih i benignih predrasuda, mada je uočljivo da je ova varijabla mnogo bolji prediktor otvorenijih, hostilnih predrasuda.

Tabela 7: *Značajnost prediktora za predikciju dve vrste rodni predrasuda*

	hostilne predrasude	benigne predrasude
važnost rodne pripadnosti	F= 5.05 p<.01 b= .20	
autoritarnost	F= 5.07 p<.01 b= .21	F= 8.49 p<.01 b= .35
orijentacija ka socijalnoj dominaciji	F= 3.96 p<.01 b= .17	F= 2.37 p<.05 b= .10

Diskusija rezultata

Istraživanje predstavljeno u ovom radu bavilo se rodni predrasudama, i to pokušajem da se utvrde korelate iz domena sociodemografskih varijabli, ali i iz domena psiholoških varijabli vezanih za ličnost i socijalno okruženje osobe.

Prvo, ono što je uočljivo jeste da su rodne predrasude nešto izraženije u odnosu na rezultate dobijene u drugim istraživanjima (iznose između 3.42 za benigne predrasude prema muškarcima i 4.05 za hostile predrasude, opet prema muškarcima). No, ako se uzme u obzir ono što je već nekoliko puta rečeno, da je skala rodni predrasuda kreirana u kulturi nešto drugačijoj od naše, kao i da su benigne predrasude (makar prema ženama) veoma problematične sa aspekta njihovog razumevanja u terminima predrasuda, onda se ovaj rezultat može protumačiti kao kulturna specifičnost, iako ostaje činjenica da su skorovi na ovoj skali izuzetno visoki u poređenju sa drugim evropskim državama, istina iz Zapadne Evrope (Glick i sar., 2000). Ono što je još interesantno u vezi sa rezultatima jeste i činjenica da su hostile i benigne predrasude prema ženama mnogo uravnoteženije nego predrasude prema muškarcima. Muškarci imaju gotovo jednako razvijene predrasude prema suprotnom polu bez obzira na tip tih predrasuda, dok su benigne predrasude žena prema muškarcima mnogo slabije izražene od hostile. Ovo ukazuje na činjenicu da se benigne predrasude prema ženama, ipak, u našoj kulturi vide kao poželjno ponašanje, iako se moramo složiti i sa teorijskom pretpostavkom autora ove skale da je i ova vrsta predrasuda povezana sa hijerarhijskim odnosima u društvu između muškaraca i žena. S druge strane, žene koje shvataju problem koji nameće dominantan položaj muškaraca u društvu, svesne su poteškoća koje položaj žena nameće i na otvorenom i na prikrivenom nivou.

Ne možemo da se ne osvrnemo i na zanimljiv podatak da su hostile predrasude prema muškarcima više nego hostile predrasude prema ženama, što je možda u suprotnosti sa očekivanjima za našu kulturu. U objašnjenju ovog rezultata moramo se pozvati na to da je ovo istraživanje sprovedeno u ekonomski razvijenijem delu zemlje, gde je zaposlenost mnogo veća nego u ostatku zemlje, pa je i status žena mnogo bolji, ali istovremeno i prepreke na koje žene nailaze mnogo uočljive i mnogobrojnije nego u krajevima gde se od žene očekuje da bude prvenstveno domaćica i majka. Može se reći da su žene iz Vojvodine mnogo svesnije šta im se uskraćuje i da istovremeno mnogo više pažnje obraćaju na te prepreke, mada bi za potvrdu ove teze bilo neophodno uraditi slična istraživanja u drugim delovima zemlje.

Pol se pokazao kao značajan korelat rodni predrasuda i to kako na ukupnom skoruu tako i na skoruu benignih predrasuda, dok kod hostile predrasuda ra-

zlika nije statistički značajna. Ovi rezultati dokazuju nam da muškarci ne vide problem u izražavanju zaštitničkog stava prema ženama i svojoj percepciji žena kao „slabijeg pola“, dok žene, u težnji za ravnopravnijim položajem, svojim stavovima ukazuju na nezadovoljstvo trenutno dominantnim položajem muškaraca u društvu.

Nijedna od socio-demografskih varijabli nije se pokazala kao značajan prediktor rodni predrasuda, mada je na granici značajnosti bilo mesto stanovanja, i to, očekivano, u korist ispitanika sa sela. Ovi ispitanici imaju izraženije predrasude prema suprotnom polu od ispitanika koji su odrasli u gradu, a objašnjenje možemo tražiti u načinu vaspitanja na selu. Naime, standardna podela na muške i ženske uloge je mnogo izraženija na selu, makar u Vojvodini (Mihić, Zotović i Petrović, 2006; Zotović, Mihić i Petrović, 2007), što doprinosi kako predrasudama muškaraca prema ženama, tako i predrasudama žena prema muškarcima. U gradskim sredinama, gde su rodne uloge manje razgraničene, postoji veće razumevanje suprotnog pola, a iz tog razumevanja proističu i manje negativni stavovi prema suprotnom polu. Veća tolerancija koja postoji u razvijenijim sredinama je, dakle, posledica manje stabilnih polnih uloga, što ima i svojih mana, ali, u slučaju predrasuda prema suprotnom polu, veća ravnopravnost između muškaraca i žena doprinosi manjoj izraženosti ove vrste predrasuda.

Dalji tok obrade podataka kojim smo pokušali da utvrdimo prediktivnu snagu korišćenih varijabli, potvrdio je značaj psiholoških varijabli kako za ukupan skor na skali rodni predrasuda, tako i dve podvrste rodni predrasuda. Najbolju predikciju vrši autoritarnost, dok su orijentacija ka socijalnoj dominaciji i važnost rodne pripadnosti jednako snažni prediktori ukupni rodni predrasuda, dok je situacija nešto drugačija ako se pogledaju posebno hositlne (gde je bitnija snaga rodne pripadnosti), a posebno benigne predrasude (gde je orijentacija ka socijalnoj dominaciji snažniji prediktor, dok važnost rodne pripadnosti nije statistički značajan prediktor ove vrste predrasuda). Ovi rezultati dokazuju značaj autoritarnosti za razvoj predrasuda generalno, ali je naročito interesantno da je autoritarnost mnogo bolji prediktor benignih predrasuda što je u skladu sa već rečenim da su benigne predrasude karakteristika osoba koje su sklonije konzervativnom i rigidnom mišljenju. Čvrstina i vera u nepromenljivost rodni uloga koja karakteriše osobe sa visokom autoritarnošću doprinosi da se neki aspekti predrasuda, posebno oni koji spadaju u domen benignih predrasuda, vide kao uobičajeno, očekivano, pa i poželjno ponašanje, a ne kao vid predrasuda prema suprotnom polu.

Na kraju, orijentacija ka socijalnoj dominaciji se pokazala kao dobar prediktor kako ukupni predrasuda, tako i obe vrste rodni predrasuda. Osobe sklone le-

gitimiziranju socijalne dominacije jedne grupe sklone su da pripadnike drugih grupa, a naročito onih grupa koje smatraju manje važnim, percipiraju na stereotipnan način kako bi opravdale društvenu hijerarhiju. Naši rezultati dokazuju ovu pretpostavku da će osobe koje teže hijerarhijskom uređenju društva drugu (rodnu) grupu percipirati kao slabiju i samim tim joj pripisivati karakteristike koje bismo svrstali u predrasude.

Kao neku vrstu preporuka koje direktno proizilaze iz rezultata ovog istraživanja, možemo navesti da bi veliku pažnju u borbi protiv rodnih predrasuda trebalo da posvetimo promeni sadržaja vaspitanja i obrazovanja u našem društvu s obzirom da se, iako prihvatamo tezu da je autoritarnost prvenstveno fenomen vezan za osobu a ne za socijalne faktore, ni autoritarnost, a pogotovo orijentacija ka socijalnoj dominaciji danas ne vide kao nepromenljive osobine ličnosti. Razvijanje kritičkog mišljenja, preispitivanje tuđih zahteva, neprihvatanje slepe poslušnosti kao sopstvenog stila života, izgradnja tolerantnog društva - sve su ovo preduslovi formiranja jedne neautoritarne osobe liberalnih shvatanja. A, kako naši rezultati dosta čvrsto dokazuju, upravo je autoritarnost jedan od najbitnijih faktora izraženosti sve tri vrste rodnih predrasuda koje smo ispitivali.

Literatura

Bezinović, P. (1986) *Generalizirana nekompetentnost i koncept o sebi*. doktorska disertacija. Zagreb: Zagrebačko sveučilište.

Deaux, K., & Lewis, L. (1984). Structure of gender stereotypes: Interrelationships among components and gender label. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46, 991-1004.

Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (2000). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. U: C. Stangor (Ed.). *Stereotypes and Prejudice* (pp. 142 – 160). Philadelphia: Psychology Press.

Glick, P. and Fiske, S. (1999). The ambivalence toward men inventory: differentiating hostile and benevolent beliefs about men. *Psychology of Women Quarterly*, 23, 519-536.

Glick, P., Fiske, S. T., Mladinic, A., Saiz, J., Abrams, D., Masser, B., Adetoun, B., Osagie, J. E., Akande, A., Alao, A., Brunner, A., Willemsen, T. M., Chipeita, K., Dardenne, B., Dijksterhuis, A., Wigboldus, D., Eckes, T., Six-Materna, I., Exposito, F., Moya, M., Foddy, M., Hyun-Jeong, K., Lameiras, M., Jose Sotelo, M., Mucchi-Faina, A., Romani, M., Sakalh, N., Udegbe, B., Yamamoto, M., Ui, M., Cristina Ferreira, M., and Lopez Lopez, W. (2000). Beyond prejudice as simple antipathy: hostile and benevolent sexism across cultures.

Journal of Personality and Social Psychology, 79, 763-775.

Glick, P., & Fiske, S. T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 491-512.

Mihić I., Zotović M. i Petrović J. (2006). Sociodemografske karakteristike porodice, podela posla u kući i vaspitni stilovi roditelja u porodicama na teritoriji Vojvodine. *Pedagoška stvarnost*, 1-2, 118-134.

Mihić, V., Bodroža, B. i Čolović, P. (2009). Latentna struktura i konvergentna validnost nove skale autoritarnosti. *Primenjena psihologija*, 2, 111-128.

Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L.M., & Malle, B.F. (1994). Social dominance orientation: a personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741-763.

Rinc-Urošević, A. (2006). Uticaj polnih stereotipa na vaspitanje i obrazovanje. *Pedagogija*, 61, 320-330.

Rot, N. (2006). *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Swim, J. K., & Campbell, B. (2003). Sexism: attitudes, beliefs and behaviors. In: R. Brown and S. Gaertner (Eds.), *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes* (pp. 218 – 237). Oxford: Blackwell.

Wark, C., & Galliher, J. F. (2007). Emory Bogardus and the origins of the social distance scale. *The American Sociologist*, 28, 283-395.

Zotović, M. , Mihić, I. i Petrović, J. (2007). Socio-demografske i psihološke karakteristike tradicionalnih i egalitarnih porodica sa teritorije Vojvodine. U: M. Biro i S. Smederevac, (Ur.), *Psihologija i društvo* (str. 151 – 162). Novi Sad: Odsek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu.

Vladimir Mihić

Intensity And Correlates of Gender Prejudices in the Residents of Vojvodina

The research presented in this paper dealt with the correlates of the sexism, namely, prejudices toward women, but also prejudice toward men. The sample consisted of 604 subjects from Vojvodina, age 17 to 51, gender-balanced. We also took into account subjects' education, place of birth, employment and socio-economic status.

Instruments used were: Rosenberg self-esteem scale, social dominance orientation scale, AutoritarNoSt, ambivalent sexism inventory – ASI and ambivalence toward men inventory – AMI.

Results show that important correlates were gender, education, socio-economic status and the place of birth of the respondents, but also authoritarianism, social dominance orientation, self-esteem and the strength of the social identity.

Key words: gender prejudices, discrimination, authoritarianism, gender differences